

EN DEFENSA DELS BÉNS COMUNS

LA TERRA

Control democràtic
per l'accés a la terra

Guia per a municipis

LA TERRA

Control democràtic per
l'accés a la terra

Guia per a municipis

Agraïments:

Neus Monllor. Arrels a Taula.

Quim Sempere

Miquel Casas. Pastor i geòleg.

Sígrid Muñiz

Mireia Jimenez

Edició: **Fundació Alternativa**

Coordinació: **Llorenç Planagumà**

(Centre per la Sostenibilitat Territorial)

Coordinació Tècnica: **David Companyon**

(Fundació l'Alternativa)

Disseny i impressió: **DBcoop,sccl**

Índex

- Introducció pàg. 9
- Capítol 1. Municipis saludables amb pagesos pàg. 15
- Capítol 2. Participació ciutadana i transparència pàg. 21
- Capítol 3. Dret humà a una alimentació saludable .. pàg. 26

“El temps de la servitud ja ha passat”

Crit remença. El juny de 2013 el Comitè Internacional del Programa Memòria del Món va acordar inscriure el Llibre del Sindicat Remença de 1448 al Registre Memòria del Món de la UNESCO.

La seva inscripció es fonamenta en el fet que les reclamacions dels remences, de les quals n'és testimoni el Llibre del Sindicat Remença de 1448, forçaren que per primera vegada a Europa s'abolís de forma oficial la servitud el 1486 mitjançant la sentència arbitral de Guadalupe.

Introducció

Sobirania alimentària és el dret dels pobles a determinar les polítiques agrícoles i alimentàries que els afecten: a tenir dret i accés a la terra, als recursos naturals, a poder alimentar-se de forma sana i saludable amb aliments lliures de transgènics, a protegir i a regular la producció i el comerç agrícola interior amb l'objectiu d'aconseguir un desenvolupament sostenible i garantir la seguretat alimentària.

Un dels reptes més importants de la política territorial del pròxim futur serà el retorn a la terra després de més d'un segle d'èxode rural. D'una banda, cal un repartiment més equilibrat de la població en el territori, tot i que no es tracta de dinamitar les grans aglomeracions urbanes, que en gran mesura són un fenomen irreversible (i que exigiran canvis per millorar el metabolisme entre espècie humana i natura, en la línia del vell lema socialista de "superar el divorci entre el camp i la ciutat"). D'altra banda, cal fomentar tota mena d'actuacions per millorar la vida al medi rural i facilitar l'eco-

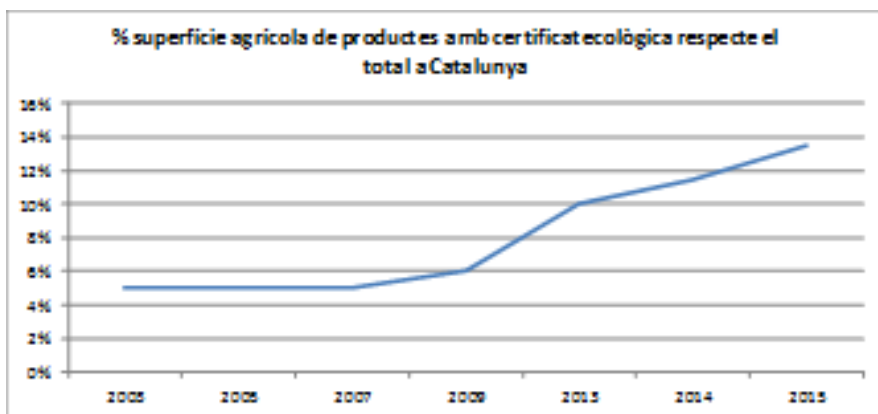

nomia agrícola i ramadera. La crisi econòmica pot ser una oportunitat, quan la ciutat ja no és aquell pol d'atracció on era (o semblava) fàcil trobar feina i ocasions de prosperar. L'atur massiu pot empènyer molta gent de totes les edats a buscar oportunitats en l'agricultura i la ramadera –i en les activitats industrials i de serveis induïdes per economies agràries més dinàmiques—; però això difícilment adquirirà el volum que seria desitjable si no hi ha polítiques públiques de millora del medi rural i de foment dels pobles i de les ciutats mitjanes. El progrés en les comunicacions avui fa possible trencar aquell aïllament rural que tant va fer per empènyer milions de persones a emigrar a les ciutats.

La pagesia és imprescindible per articular sistemes de producció saludables que contribueixin al foment d'una nova cultura del territori. En aquest sentit, menjar és una acció directa de política agrària, ja que en funció del que posem al nostre cistell de la compra,

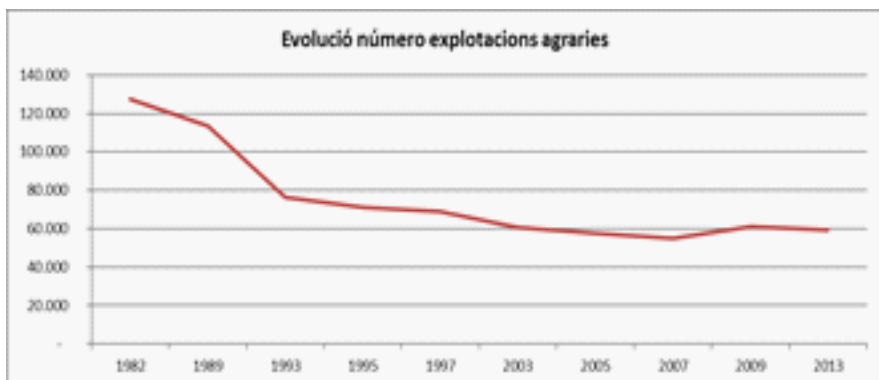
estarem col·laborant i donant suport a un determinat model agroalimentari. Els conceptes de nova pagesia i de cuina compromesa afloren en el terreny de joc català per argumentar un canvi de paradigma vers un model agrosocial, basat en valors com la proximitat, la cooperació o el compromís i els municipi són l'actor clau en ser el primer graó del canvi que desitgen per a la resta del món.

El sector primari català pondera el 0,99% del PIB, segons dades 2014 de l'Anuari econòmic comarcal de Catalunya Caixa, un pes que en termes econòmics es podria considerar irrisori i menyspreable. Pel que fa a les persones que treballen, la dada és de la mateixa intensitat, l'any 2015 només l'1,51% de la població ocupada es dedica a la pagesia, malgrat l'alimentació és el principal sector de l'economia catalana en vendes i llocs de treball, aportant el 14,57% de les exportacions de Catalunya i el 16,62% del sector de les indústries manufactureres, amb una ocupació del 17,40%. Les dades mostren una Catalunya abocada als serveis, sector que representa el 73,33% del PIB i el 73,46% de l'ocupació del nostre país.

La pagesia més enllà de les dades desenvolupa un paper estratègic en una societat postindustrial, tecnològica i moderna, tant per preservar l'equilibri territorial, ambiental i social, com per proveir d'aliments saludables la població propera.

Un dels principals reptes als quals ha de fer front el sector agrari de les societats postindustrials és la manca de relleu generacional de les explotacions agràries familiars. Les últimes dades del cens agrari de 2009 mostren com l'índex de recanvi és només de 7,7 titulars de menys de 35 anys per cada 100 de 55 anys o més, dada que cau un 41% respecte l'any 1999 (Viure, 2015). L'estudi argumenta que la principal causa en la disminució de l'índex és la manca de relleu familiar en les explotacions agràries tradicionals. Els motius pels quals les persones que neixen en una família pagesa no continuen l'activitat agrària són diversos, tot i que les més comuns acostumen a ser per motivacions personals de la persona jove o per la viabilitat econòmica de l'empresa.

Per la seva banda, aquesta tendència contrasta amb un fenomen nou que l'emergència d'una nova generació de persones que, sense tenir orígens agraris directes, s'incorporen al sector agrari amb models innovadors vinculats als valors de la qualitat, la proximitat

i el respecte. Aflora a Catalunya i a molts altres països del món aquest fenomen nou com una resposta, per una banda, a la necessitat de relleu generacional, i per una altra, al reclam d'un canvi de model en els sistemes agraris i alimentaris. Aquesta pagesia novinguda presenta perfils diferents de la tradicional, tant pel que fa a les pràctiques agràries com a les actituds davant els principals reptes vinculats a la terra i a la producció d'aliments. Les incorporacions novingudes mostren indicadors de canvi de paradigma, fet que permet ser optimistes en identificar models nous que intro-

dueixen novetats en alguns sistemes tradicionals tancats. Sovint aquest perfil de nous pagesos tenen problemes d'accés a la terra i cal facilitar-los-hi.

Un dels instruments per la defensa de l'accés a la terra, entès com a conservació de la pagesia i de l'agrodiversitat és la **Carta Alimentària**. Aquesta entre altres principis garanteix l'equilibri entre les persones, el territori i el planeta, així com la reconexió entre urbà – rural i la visió integral del sistema alimentari.

Capítol 1

Municipis saludables amb pagesos i pageses

Eix 1.1 Un urbanisme que conserva els sòls agrícoles.

La planificació urbanística és vital per a la conservació dels sòls o planes agrícoles. Massa sovint hem vist com els millors sòls (des d'un punt de vista edafològic) es perden al requalificar-se per urbanitzar-los. Per aquest motiu cal que els municipis analitzin i cataloguin el valor natural dels sòls del seu terme, per a saber-ne l'interès de conservació i després si escau, conservar-los al planejament urbanístic. També cal introduir mesures per evitar l'abandonament de la vida a pagès; *mantenir oficis de pagès a les cases de pagès*.

Calen mesures intervencionistes per limitar, almenys parcialment,

la transformació de les masies en segones residències o turisme rural, i fer assequible l'accés a finques amb masia per als qui vulguin fer de pagès.

Espais i parcs agraris

La possibilitat de crear parcs agraris municipals o mancomunats que tinguin com objectiu preservar el territori i garantir la continuïtat de l'activitat agrícola i ramadera.

Eix 1.2 Banc de Terres

Des dels municipis es pot crear i potenciar un banc de terres. Aquest banc de terres es proveiria de finques que s'abandonen o de municipals per tal de promoure que joves amb un projecte agroecològic viable puguin instal·lar-s'hi. Aquest banc de terres posarà especial èmfasi en les terres de muntanya, complicades de treballar-hi però de gran interès pel paisatge i la prevenció d'incendis.

Els bancs de terres poden ser gestionats des del mateix ajuntament o amb cessions a cooperatives públiques que alhora articularà cessions d'ús als productors. Les cessions d'ús han de ser com a mínim de 10 anys per tal de poder fer viable l'explotació.

Eix 1.3 Mercat de pagès

Potenciar en el poble i el barri els mercats de pagès com a espais de venda directa. És el propi pagès o pagesa qui fa la venda dels

seus productes de temporada, frescos, locals, més justos social i ambientalment i, també, més saludables.

Eix 1.4 Cooperatives locals

Des dels municipis es pot impulsar les cooperatives de petits productors agroecològics per tal de poder compartir experiències, afrontar reptes conjuntament, formar-se, comercialitzar, etc...

També facilitar locals on establir-hi punts de venda habitual del producte local, gestionat pels mateixos productors.

Eix 1.5 L'agricultura i ramaderia de muntanya

Promoure i potenciar la ramaderia i l'agricultura en zones de muntanya per frenar la massa forestal és un benefici com a servei ecosistèmic. Zones que s'han perdut al ser poc rentables generen menys biodiversitat, més riscos i perden el paisatge mosaic tan característic de la majoria dels municipis catalans.

Cal revertir la pèrdua de biodiversitat agroramadera a les comarques de muntanya. Actualment les explotacions ramaderes de bestiar boví aprofiten hegemònicament les pastures pirinenques. Convé impulsar mesures per facilitar l'accés dels pastors i els seus ramats d'oví i caprí a les pastures; algunes de les quals permeten un aprofitament mixt oví, caprí, boví, equí.

Eix 1.6 Xarxa d'equipaments locals

Des dels municipis cal promoure una xarxa d'equipaments locals necessaris pels productors. Convé que els equipaments no estiguin lluny dels productors; per anar bé a la mateixa comarca. (escorxadors, obradors, punts de venda o altres formes de distribució del producte local, tallers, etc).

Eix 1.7 Formació i escola de pagesos

La formació i reciclatge de la pagesia ha de permetre transitar cap a recuperar la pagesia i afavorir un nou model agroecològic. Permetre que noves generacions que no venen de família pagesa en facin un projecte de vida.

Eix 1.8 Feminització de la pagesia

La masculinització de la pagesia aguditza el pes sobre les dones, les quals, per imperatiu sociocultural, són les que carreguen amb la responsabilitat de les tasques reproductives. En aquest context de major pressió familiar, per la importància de la dependència i l'escassetat de feines de qualitat, les desigualtats de gènere produeixen un context més hostil que en les àrees urbanes per al desenvolupament vital de les dones. Per aquest motiu cal prestar especial atenció als projectes que es promouen des dels municipis i incorporar aquest indicador alhora de seleccionar-los per accedir al banc de terres, cooperatives, etc...

Eix 1.9 Fiscalització ambiental

Des dels ajuntaments es pot promoure una fiscalitat per promoure els productes agroecològics i els pagesos que treballen en zones de muntanya. Reducció de l'IBI, compra de finques si es manté l'activitat agrària, escombraries,...

Capítol 2

Participació ciutadana i transparència

Eix 2.1 Observatori local de la pagesia Transparència i comunicació de les dades dels espais agrícoles

La base de la participació ciutadana és oferir de manera transparent i entenedora les dades que s'obtenen. En la pagesia i des del municipi o consells comarcals es pot fomentar el tractament de dades i difusió a tota la ciutadania de terres disponibles, projectes agroecològics, masies o de com es distribueixen en el municipi els ajuts de la PAC, etc... aquestes dades serviran per poder debatre en les taules de participació de quina és la millor política agrària i ramadera que es pot realitzar per conservar la pagesia i el territori.

Aquest observatori el poden formar sindicats, entitats i persones del mateix municipi dedicades a fomentar la transparència i la participació ciutadana respecte a la pagesia. L'Objectiu és poder debatre des de la ciutadania l'estat de la pagesia i l'accés a la terra en el propi municipi i que el govern rendeixi comptes respecte a les accions empreses. També ha de ser un espai on qualsevol ciutadà pugui adreçar-se a preguntar sobre el tema i extreure'n informació.

Eix 2.2 Taules de participació

Les Taules de participació en agricultura tenen una intenció fonamental: tractar aquells reptes i problemàtiques socioecològiques que hi ha en l'àmbit de l'agricultura i la ramaderia al municipi i que són d'interès tant per a la ciutadania com per a les administracions

públiques implicades. Però, també neixen amb la voluntat d'explorar metodologies participatives en les que el coneixement tècnic, la pagesia i el ciutadà puguin dialogar.

Com és sabut, les problemàtiques socioecològiques (i els reptes de planificació i gestió que tenen associats) són de naturalesa complexa i tenen un abast que sovint desborda les pretensions analítiques i de comprensió. Alhora, són qüestions disputades i, per tant, amb un potencial conflictiu elevat.

Davant d'aquest panorama es reconeix que no n'hi ha prou amb les aproximacions sectorials ni merament tècniques, sinó que ens cal incloure més disciplines, fonts d'informació, sensibilitats i experiències. Una necessitat pràctica que es veu en el camp polític,

però, també en el pla epistemològic. En aquest sentit, ajuntar gent amb bagatges, formacions i realitats diferents ens permet reunir més coneixements i augmentar la vinculació amb el context social i polític i, per tant, l'arrelament del coneixement generat.

Eix 2.3 Participació veïnal i escolar en campanyes de productes locals

La contaminació de l'aire es pot mesurar amb relativa facilitat a través d'una aplicació el mòbil, receptors enganxats a les finestres del carrer. Per aquest motiu és senzill activar escolars, veïns

en programes de ciència ciutadana que s'empoderin de les dades amb l'objectiu de poder participar posteriorment en les polítiques de mitigació de la contaminació.

Actualment ja hi ha un programa que va en aquesta línia anomenat "els vigilants de l'aire" promogut per l'AMB.

Eix 2.4 Programes d'educació ambiental

L'educació és important per tal de generar un pensament crític respecte la importància de les transformacions que cal emprendre per la sobirania alimentària.

Aquests programes es podem promoure en els diferents centres de treball i en els consells de barris o associacions de veïns.

Capítol 3.

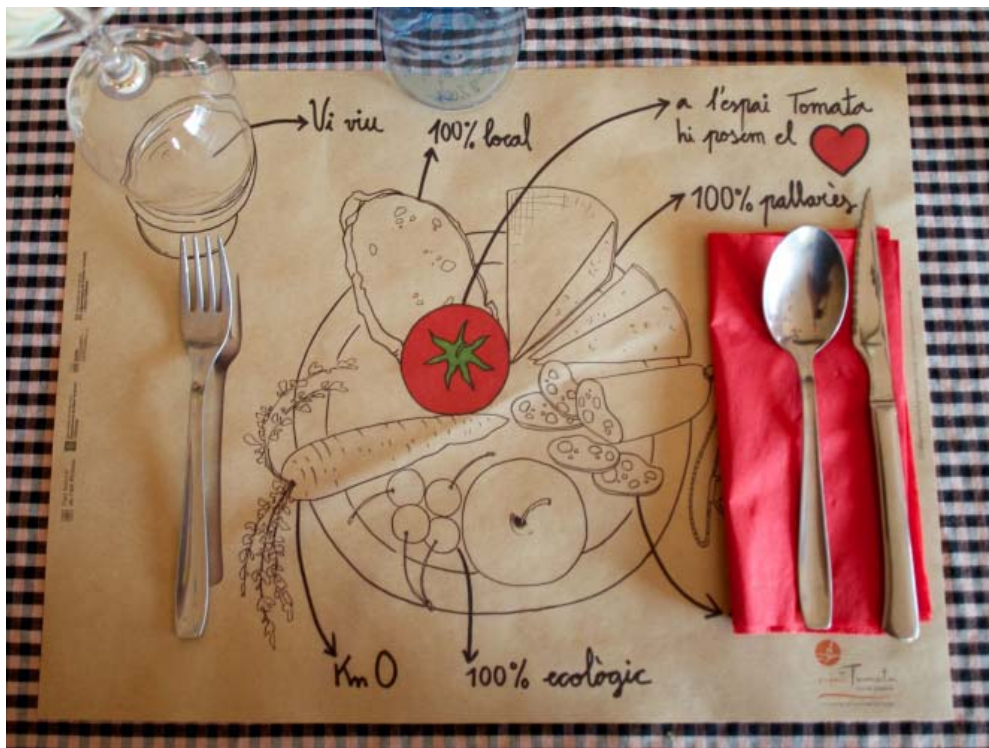
Dret humà a una alimentació saludable

L'alimentació és un dret humà i no un privilegi. I és responsabilitat de totes les administracions que aquesta alimentació sia saludable per les persones i pel planeta

Eix 3.1 Cuina compromesa

La nova pagesia i la cuina compromesa, un tàndem essencial per revitalitzar el territori. La cuina compromesa es basa en cinc principis bàsics: compra local, producció ecològica, aliments de temporada, contacte directe i preus justos. Aquesta definició permet parlar d'un model alimentari articulat en uns principis ètics i so-

lidaris, tant amb l'entorn com amb les persones que produeixen els aliments. Des dels ajuntaments es pot promoure i formar que restaurants i famílies adoptin aquest model.

Eix 3. 2 Setmana de l'alimentació sostenible

Des dels municipis, consells comarcals o mancomunitats municipals un cop l'any es pot crear una setmana a promoure diferents activitats per donar a conèixer el producte local i agroecològic així com el seu ús en la gastronomia.

Eix 3.3 Evitar malbaratament alimentari

Les accions per fer front al malbaratament ha de començar per reduir la quantitat d'aliments descartats. A continuació, en aquells casos en què no s'han pogut evitar, es tracta d'aconseguir el major aprofitament possible dels aliments. Des dels municipis es pot impulsar mesures als mercats, restaurants, etc... per tal que els aliments no siguin descartats.

Eix 3.4 Compra pública d'aliments locals i agroecològics

Molts ajuntaments i consells comarcals tenen capacitat per introduir en els contractes i serveis que ofereixen la compra d'aliments locals i agroecològics. Les lleis de contractació pública no hi ajuden però sempre es pot justificar en el marc de l'emergència climàtica ja que la compra de proximitat i agroecològica genera menys emissions de CO₂.

Webs d'interès

Carta alimentària metropolitana https://pemb.cat/ca/projectes-es-strategics-carm/que_es_la_carm/1/

Banc de Terres <http://www.terrafranca.cat/>

Indicadors de sobirania alimentària <http://indicadors.arrandeterra.org/wp-content/uploads/2018/07/ArranDeTerrall.pdf>

Anuari per a la Nova Cultura del Territori <https://www.centresostenibilitat.cat/index.php/anuari/>

Via Campesina <https://viacampesina.org/es/>

Mercat arrels <https://mercatarrels.cat/producte/arrels/>

 @fun_alternativa
 fundacio.lalternativa
fundacioalternativa.cat

Coordinació:

Amb el suport:

